

«Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АК	КҚ	Комплаенс
Мәртебесі: қолданыстағы	К 02 __ АВ	16-ның 1-беті

**«Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АК Сыбайлас жемқорлыққа
және алаяқтыққа қарсы іс қимыл Саясаты**

1. Қолданылуы

Осы "Қазатомөнеркәсіп "ҰАК" АК–тың сыбайлас жемқорлыққа және алаяқтыққа қарсы іс–қимыл жөніндегі саясаты (бұдан әрі-Саясат) "Қазатомөнеркәсіп "ҰАК" АК (бұдан әрі - Қоғам) қызметінің негізгі бағыттарын және Қоғамның лауазымды тұлғалары мен қызметкерлерінің сыбайлас жемқорлыққа және алаяқтыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі жалпы мінез-құлық ережелерін айқындайды.

2. Қолдану аясы

Рев. №	Ауыстыры лған парақтар*	Өзірледі	Қаралды	Бекітілді
0.		ҚД Директоры Елубаев Б.Ы. «19» ақпан 2015ж.	«Қазатомөнеркәсіп » ҰАК» АК Басқармасының 2015 жылғы «17» наурыздағы № 181 шешімімен	«Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АК Директорлар кеңесінің 2015 жылғы «30» сәуірдегі №7/15 шешімімен
1.	1-9	КҚ Басшысы Сарбасов С.М. «__»_____2019г.	«Қазатомөнеркәсіп » ҰАК» АК Басқармасының 2019 жылғы «__» _____ № __ шешімімен	«Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АК Директорлар кеңесінің 2019 жылғы «__» _____ № __ шешімімен

Осы Саясаттың принциптері мен талаптары Қоғамның барлық құрылымдық бөлімшелеріне таралады.

3. Терминдер мен анықтамалар

3.1 Осы Саясатта келесі терминдер мен анықтамалар қолданылады:

3.1.1 **Сыбайлас жемқорлыққа қарсы стандарт** – Қоғамның сыбайлас жемқорлықтың алдын алуға бағытталған қызметіне арналған ұсыныстар жүйесі. Қоғамның сыбайлас жемқорлыққа қарсы стандарты осы Саясатқа 1-қосымшада келтірілген.

3.1.2 **Лауазымдық тұлға** – тұрақты, уақытша немесе арнаулы өкілеттік бойынша билік өкілінің функцияларын жүзеге асыратын не мемлекеттік органдарда, жергілікті өзін-өзі басқару органдарында, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерінде, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарында ұйымдастырушылық-өкімдік немесе әкімшілік-шаруашылық функцияларды орындайтын адам.

3.1.3 **Коммерциалық сатып алу** – Коммерциялық немесе өзге ұйымда басқару қызметтерін атқаратын адамға заңсыз ақша, бағалы қағаздар немесе басқа мүлік беру, сондай-ақ оның өз қызмет бабын сатып алушы адамның мүддесінде пайдалануы үшін, сондай-ақ қызметі бойынша жалпы қамқорлығы немесе салғырттығы үшін оған мүліктік сипаттағы заңсыз қызмет көрсету.

3.1.4 **Бақылау ортасы** - тәуекелдерді басқару және ішкі бақылау жүйелерінде жұмыс жасайтын ішкі бақылау процедураларының жиынтығы. Басқару ортасы тиімді ішкі бақылау жүйесінің негізі болып табылады және оның қалған компоненттеріне әсер етеді.

3.1.5 **Мүдделер қақтығысы** - қызметкердің (оның ішінде оның отбасы мүшелерінің) жеке мүдделері олардың лауазымдық өкілеттіктеріне және/немесе Қоғамның мүдделеріне қайшы келетін, осы қызметкердің өз лауазымдық міндеттерін тиісінше орындауына ықпал етуге, сондай-ақ Қоғамның мүдделеріне, мүлкіне немесе іскерлік беделіне зиян келтіруге қабілетті жағдайлардың туындауы.

3.1.6 **Корпоративтік комплаенс жүйесі** – бұл заңнаманың, Қоғамның салалық нормалары мен ережелерінің талаптарының бұзылуын болдырмауға бағытталған шаралар мен алдын-алу шаралары.

3.1.7 **Корпоративтік алаяқтық** – алдау, сенімге қиянат жасау, жаңылыстыру жолымен немесе өзге де жолмен өзге тұлғаның жеке пайдасын және/немесе пайдасын алу және/немесе Қоғамға материалдық және/немесе материалдық емес залал келтіру мақсатында жеке және/немесе заңды тұлғалардың әрекеттері немесе әрекетсіздігі (қолданыстағы заңнамада көзделген жағдайларда). Корпоративтік алаяқтық қаржылық есептілікті бұрмалау, сыбайлас жемқорлық іс-әрекеттер, сондай-ақ ұрлау және өзге де теріс пайдаланушылық, оның ішінде Қоғам активтеріне қатысты қасақана бүлдіру және басқа да бұзушылықтар түрінде көрінеді. Корпоративтік алаяқтық мысалдары осы Саясатқа 2-қосымшада келтірілген.

3.1.8 **Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық** – сыбайлас жемқорлық белгілері бар заңсыз құқық бұзушылық (әрекет немесе әрекетсіздік), ол үшін заңда әкімшілік немесе қылмыстық жауаптылық белгіленген, ұсыныс, оның ішінде пара беру, уәде беру, бопсалау немесе қорқыту, пара беру кезінде делдалдық, әкімшілік, бюрократиялық және өзге де формальдылықтарды оңайлату үшін кез келген нысанда, оның ішінде ақша қаражаты, өзге де құндылықтар, көрсетілетін қызметтер түрінде төлемдер жасау немесе кез келген тұлғалардан/ұйымдардан немесе кез келген, мемлекеттік органдардың өкілдерін қоса алғанда.

3.1.9 **Сыбайлас жемқорлық** – жауапты мемлекеттік лауазымды атқаратын адамдардың, мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамдардың,

мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамдарға теңестірілген адамдардың, лауазымды адамдардың өздерінің лауазымдық (қызметтік) өкілеттіктерін және соған байланысты мүмкіндіктерін жеке өзі немесе делдалдар арқылы жеке өзіне не үшінші тұлғаларға мүліктік (мүліктік емес) игіліктер мен артықшылықтар алу немесе табу мақсатында заңсыз пайдалануы, сол сияқты игіліктер мен артықшылықтарды беру арқылы осы адамдарды параға сатып алу.

3.1.10 Материалдық залал – Қоғам қызметкерінің кінәлі әрекеттері (әрекетсіздігі) нәтижесінде болған Қоғам мүлкінің нақты азаюы немесе осындай мүліктің жай-күйінің нашарлауы, сондай-ақ мүлікті сатып алуға, қалпына келтіруге не қызметкердің үшінші тұлғаларға келтірген залалын өтеуге арналған қосымша шығындар не өзге де төлемдер.

3.1.11 Омбудсмен – Қоғамның Директорлар кеңесі тағайындайтын тұлға, оның рөлі өзіне жүгінген Қоғамның және Қоғамның еншілес және тәуелді ұйымдарының қызметкерлеріне консультация беру, еңбек дауларын, жанжалдарды, әлеуметтік-еңбек сипатындағы проблемалық мәселелерді шешуге, сондай-ақ Қоғам және оның еншілес және тәуелді ұйымдары қызметкерлерінің іскерлік этика қағидаттарын сақтауына жәрдем көрсету болып табылады.

3.1.12 Қолданылатын заңнама – ҚР заңнамасы, сондай-ақ аумағында сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасалған сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың меншікті ережелері қолданылатын басқа да юрисдикциялар, оның ішінде Қоғамның бағалы қағаздары ұйымдастырылған нарықтағы сауда-саттыққа жіберілген юрисдикциялар.

3.1.13 Қызметкер – Жұмыс берушімен (Қоғаммен) еңбек қатынасында тұратын және еңбек шарты бойынша жұмысты тікелей орындайтын жеке тұлға.

3.1.14 Заладар – Қоғам өз құқықтары бұзылған, оның мүлкі жоғалған немесе бүлінген (нақты залал) жағдайда жасаған немесе жасауға тиіс шығыстар, сондай-ақ, егер оның құқығы бұзылмаған болса, Қоғам дағдылы айналым жағдайында алатын, алынбаған кірістер (айрылып қалған пайда).

3.2 Осы Саясатта қолданылатын басқа терминдер мен анықтамалар Қазақстан Республикасының заңнамасында, басқа қолданыстағы заңнамада және Қоғамның ішкі нормативтік құжаттарында белгіленген мағыналарға ие.

4. Жалпы ережелер

4.1 Осы саясат ҚР қолданыстағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы, әкімшілік және қылмыстық заңнамасына, қолданылатын халқаралық заңнамаға, атап айтқанда, «парақорлықпен күрес туралы» Ұлыбритания заңымен, Әдеп кодексі және комплаенсқа, Корпоративтік басқару кодексіне және Қоғамның басқа да ішкі нормативтік құжаттарына сәкес әзірленді.

4.2 Осы Саясат мына мақсаттарда әзірленген:

1) Қоғамда сыбайлас жемқорлық пен алаяқтықтың алдын алу бойынша тиімді шараларды жүзеге асыру;

2) Қоғамның лауазымды тұлғалары мен қызметкерлері, оның контрагенттері, инвестициялық қоғамдастық арасында сыбайлас жемқорлық пен алаяқтық құқық бұзушылықтарды және олардың кез-келген нысандары мен әрекеттерін қабылдамау туралы Қоғамның позициясы туралы бірыңғай түсінік қалыптастыру;

3) Қоғамдағы сыбайлас жемқорлық пен алаяқтық тәуекелдерін азайту.

4.3 Сыбайлас жемқорлыққа және алаяқтыққа қарсы іс-қимыл саласындағы мақсаттарға қол жеткізу:

1) Қоғамның лауазымды тұлғалары мен қызметкерлерін сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманың қағидалары мен талаптары туралы жалпылау, түсіндіру және ақпараттандыру;

2) Қоғамның сыбайлас жемқорлыққа және алаяқтық қызметке араласу қаупін барынша азайту, сондай-ақ сыбайлас жемқорлық пен алаяқтықтың алдын алу шараларын қолдану бойынша шаралар қабылдау;

3) Сыбайлас жемқорлық пен алаяқтық туралы хабарлау үшін ақпараттық арналар ұсыну;

4) Қоғамның лауазымды адамдары мен қызметкерлерінің осы Саясаттың, сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманың ережелерін білу және сақтау міндеттерін белгілеу.

4.4 Осы Саясатпен реттелмеген мәселелер ҚР заңнамасына және Қоғамның ішкі құжаттарына сәйкес реттеледі..

5. Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтың субъектілері мен түрлері

5.1 Қоғам қызметімен байланысты әлеуетті сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық субъектілеріне:

1) Қоғамда ұдайы, уақытша яки арнаулы өкілеттік бойынша ұйымдастырушылық-өкімдік немесе әкімшілік-шаруашылық функцияларын атқаратын тұлға;

2) Қоғам атынан әрекет ететін, өзінің лауазымдық (қызметтік) өкілеттіктерін және соған байланысты мүмкіндіктерін жеке өзі немесе делдалдар арқылы жеке өзіне не үшінші тұлғаларға мүліктік (мүліктік емес) игіліктер мен артықшылықтар алу немесе табу мақсатында заңсыз пайдаланатын жеке және заңды тұлғалар, олардың жауапты мемлекеттік лауазымды атқаратын тұлғаларға, мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген тұлғаларға, мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген тұлғаларға теңестірілген тұлғаларға пара ұсыну;

3) Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық жасағаны үшін ҚР Қылмыстық кодексімен, ҚР әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексімен және өзге де ҚР заңдарымен және қолданыстағы өзге де заңнамаларында жауаптылық көздерген тұлғалар.

5.2 ҚР әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексімен көзделген әкімшілік сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық мыналар болып табылады:

1) жеке тұлғалардың мемлекеттік міндеттерді атқаруға уәкілетті тұлғаға немесе олармен теңестірілген тұлғаға заңсыз материалдық сыйақы, сыйлықтар, жеңілдіктер, немесе қызмет көрсетуі, егер бұл іс-әрекеттерде қылмыстық жазаланатын белгілер болмаса;

2) мемлекеттік міндеттерді атқаруға уәкілетті тұлғаның немесе олармен теңестірілген тұлғаның жеке өзі немесе делдал арқылы, заңсыз материалдық сыйақы, сыйлықтар, жеңілдіктер немесе оларды білдірген тұлғалардың пайдасына жасаған әрекеті (қаракетсіздігі) үшін қызмет алуы, егер мұндай іс-әрекет (қаракетсіздік) мемлекеттік міндеттерді атқаруға уәкілетті тұлғаның немесе олармен теңестірілген тұлғаның қызметтік өкілеттігіне кіретін болса, және егер бұл іс әрекеттерде қылмыстық жазаланатын белгілер болмаса;

3) заңды тұлғалардың мемлекеттік міндеттерді атқаруға уәкілетті тұлғаға немесе олармен теңестірілген тұлғаға заңсыз материалдық сыйақы, сыйлықтар, жеңілдіктер немесе қызмет көрсетуі, егер бұл іс әрекеттерде қылмыстық жазаланатын белгілер болмаса;

4) мемлекеттік органдардың, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының заңнамамен жүктелген функциялардан тыс кәсіпкерлік қызметке қатысуы немесе белгіленген қаржыландыру көздерінен басқа материалдық пайда мен артықшылықтарды қабылдауы;

5) ҚР Президенті, мемлекеттік органдары, ҚР Қарулы күштері және ҚР басқа әскерлері мен әскери құрамалары айқындайтын басшыларының, яки жауапты хатшыларының яки өзге лауазымды қызметкерлерінің өз құзреттерінің шеңберінде,

сыбайлас құқық бұзушылықтар жасауға кінәлі өздеріне бағынысты тұлғаларға қатысты шаралар қабылдамауы, немесе ол шараларды сыбайлас жемқорлықпен күрес туралы заңнаманы бұза отырып қабылдауы, кінәлі адамдардың тұрған жері бойынша мемлекеттік кіріс органдарына тиісті ақпарат бермеуі;

б) мемлекеттік органдар, мекемелер мен кәсіпорындар басшыларының, немесе ұлттық компаниялар, ұлттық басқару холдингтері, ұлттық даму институттары, сондай-ақ олардың еншілес ұйымдары басшыларының бұрын сыбайластық қылмыс жасаған адамдарды жұмысқа алуы.

5.3 ҚР Қылмыстық кодексінде көзделген сыбайлас жемқорлық қылмыстар болып мыналар танылады:

- 1) қызмет өкілеттігін теріс пайдалану;
- 2) билікті немесе қызметтік өкілеттіктерді асыра пайдалану;
- 3) лауазымды тұлғаның өкілеттіктерін иемдену;
- 4) кәсіпкерлік қызметке заңсыз қатысу;
- 5) заңды кәсіпкерлік қызметке кедергі жасау;
- 6) пара алу;
- 7) пара беру;
- 8) пара беру кезіндегі делдалдық;
- 9) қызметтік жалғандық;
- 10) қызметтегі әрекетсіздік;
- 11) немкеттілік.

5.4 Қоғам мына әрекеттерді жол бермейтін және Қоғам қызметімен үйлеспейтін әрекеттер ретінде қарастырады:

1) Қоғам мүддесіне қарсы келетін қандайда бір құндылықты (материалдық немесе материалдық емес) сатып алуға, алуға тікелей немесе жанама уәде беру, ұсыныс жасау немесе рұқсат беру;

2) кез келген жеке және заңды тұлғаның заңда және/немесе Қоғамның ішкі құжаттарында көзделмеген кез келген мүліктік игілікті (оның ішінде «откат» деп аталатынды, қарызды, қаламақыны, сыйақыны, жеңілдіктерді немесе басқа пайданы) ұсынуы немесе осы Саясаттың 5.1-тармағында көрсетілген тұлғалардың алуы;

3) жалған ұйымдарға немесе меншік құрылымы айқын емес ұйымдарға төленетін төлемдер;

4) мемлекеттік функцияларды атқаруға уәкілетті тұлғаларға, соларға теңестірілген тұлғаларға, олардың жақын туыстарына жататын немесе бақыланатын заңды тұлғаларға төленетін төлемдер;

5) қолма-қол ақша, облигациялар және өзге де құнды қағаздар түрінде заңсыз сыйлықтар беру және алу;

6) негізсіз жеңілдіктер алу;

7) сыйлықтар беру немесе алу, атап айтқанда қолма-қол ақша алу және/немесе беру;

8) бұрын сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық жасаған тұлғаларды жұмысқа қабылдау;

9) алдап-арбау жолымен немесе қасақана сеніміне кіру арқылы материалдық және материалдық емес активтерді заңсыз иелену;

10) рұқсат етілмеген чектерді, борыштық міндеттемелерді, вексельдерді немесе жалған айырбас мәмлелерді пайдаланатын заңсыз әрекеттер;

11) ақпараттық технологияларды пайдаланып алаяқтық әрекет жасау.

6. Сыбайлас жемқорлық пен алаяқтыққа қарсы іс-қимылдың негізгі принциптері

6.1 Корпоративтік алаяқтықты қабылдамау: Қоғам корпоративті алаяқтықтың кез-келген көріністерін қабылдамайды және корпоративті алаяқтыққа қарсы бағытталған шаралар мен профилактикалық іс-шаралар кешенін жүзеге асырады.

6.2 Топ-менеджменттің үлгісі (Tone at the Top): Қоғамның және Қоғам кәсіпорындарының басшы қызметкерлері барлық деңгейлерде алаяқтық пен сыбайлас жемқорлықтың кез келген нысандары мен көріністеріне ымырасыз көзқарасын көрсетуі тиіс.

6.3 Жазаның бұлтартпастығы: Қоғам корпоративті алаяқтықтың кез-келген түріне қатысты бітімсіз көзқарас танытып, корпоративтік алаяқтық туралы хабарламаларға жедел жауап беріп, сонымен қатар сыбайлас жемқорлық пен алаяқтық немесе бақылау процедураларын бұзғаны үшін жауаптыларды жауапқа тартуы керек.

6.4 Сәйкес келмейтін жауапкершілікті бөлу: Қоғам Корпоративтік алаяқтықтың туындау және/немесе жасыру тәуекелдерін барынша азайту мақсатында лауазымдық міндеттерді тиісінше бөлуді қамтамасыз етеді (яғни, бір қызметкерге әзірлеу, бекіту, қолдану, мониторинг және бағалау функцияларын бір мезгілде бекітуге жол берілмейді).

6.5 Мүдделер қақтығысын болдырмау: Қоғам мүдделерімен мен Қоғамның мүдделер қақтығысы туындаған жағдайда, Қоғамның қызметкерлері шешім қабылдауға тікелей немесе жанама түрде ықпал етпеуі керек деп санайды. Мүдделер қақтығысы туындаған жағдайда Қоғам қызметкерлері бұл ақпаратты өзінің тікелей жетекшісіне, Қауіпсіздік департаментіне немесе Омбудсменге хабарлауы керек (Қоғамның әдеп және комплаенс бойынша сенім телефонына қоңырау шалу арқылы).

6.6 Мұқият тексеріс: Қоғам контрагенттермен, жұмысқа орналасуға үміткерлермен және басқа үшінші тұлғалармен іскерлік қатынастар орнату / жалғастыру кезінде олардың сенімділігі мен мүдделер қақтығысының болмауын уақтылы тексеруді жүзеге асырған кезде мұқият тексереді.

6.7 Қызметкерлер мен мүдделі үшінші тұлғалардың жұмылдырылуы: Қоғам қызметкерлер мен мүдделі үшінші тұлғаларды қысқа мерзімде осы саясаттың талаптарын ықтимал бұзу белгілері және корпоративтік алаяқтық пен сыбайлас жемқорлық туралы куәландыратын фактілер туралы хабарлауға шақырады. Қоғам Корпоративтік алаяқтық және сыбайлас жемқорлық белгілері туралы хабарлаған барлық қызметкерлер мен өзге тұлғалардың құпиялылығына кепілдік береді.

6.8 Жауапты шаралар мен санкциялардан бас тарту: Қоғам Корпоративтік алаяқтық пен сыбайлас жемқорлық белгілері туралы, бақылау рәсімдерін ықтимал бұзушылықтар және өзге де заң бұзушылықтар туралы хабарлаған қызметкерге қатысты негізсіз санкциялар қолданылмайтындығын, оның ішінде жұмыстан босату, бонустарды есептемеу немесе лауазымын көтеруден бас тарту қолданылмайтынын мәлімдейді.

7. Сыбайлас жемқорлық пен алаяқтықпен күресу жүйесін қалыптастырудың негізгі принциптері

7.1 Заңдылық: Қоғам және Қоғам кәсіпорындары қолданыстағы заңнаманы қатаң сақтайды және олардың кез келген әрекеті немесе әрекетсіздігі қолданыстағы заңнама нормаларына қайшы келмейді.

7.2 Уақыттылық: Қоғам қауіпсіздігіне төнетін қатерлерді, оның ішінде корпоративтік алаяқтық жасау мүмкіндігінің белгілерін ерте анықтауға және анықталған белгілерге барынша жылдам ден қоюға бағытталған бақылау рәсімдерін енгізу арқылы сыбайлас жемқорлыққа және алаяқтыққа қарсы іс-қимылдың тиімді жүйесін қалыптастыруға ұмтылады.

7.3 Көшпенділік: Қоғам материалдық және материалдық емес активтердің кешенді сақталуын қамтамасыз етуге ұмтылады.

7.4 Орталықтандырылған басқару: Қоғам корпоративтік алаяқтық пен сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл процесінде жауапкершілік пен өкілеттіктерді бөлуді қамтамасыз етеді.

7.5 Алаяқтық пен сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл бойынша Қоғам қызметінің жүйелілігі мен үздіксіздігі принциптері: Қоғам алаяқтыққа қарсы іс-қимыл және сыбайлас жемқорлық қызметіне тартуды болдырмау бойынша іс-шаралар барынша ашық болуын, анықталған тәуекелдерге орынды жауап беретіндігін қамтамасыз етуге тырысады.

7.6 Өзара әрекеттесу және үйлестіру: Қоғам мен Қоғамның кәсіпорындары барлық мүдделі құрылымдық бөлімшелердің іс-әрекеттерін үйлестіруді, сондай-ақ корпоративтік алаяқтықпен күрес процесінде мемлекеттік және құқық қорғау органдарымен тиімді өзара әрекеттесуді қамтамасыз етеді.

8. «Парақорлықпен күрес туралы» Ұлыбритания Заңында қарастырылған бұзушылықтардың негізгі түрлері және жауапкершілік

8.1 Ұлыбританияның «Парақорлықпен күрес туралы» Заңы Ұлыбританияда бизнесі бар барлық ұйымдарға қолданылады. Аталған заң сыбайлас жемқорлық қылмыстарды парақорлықтың алдын алуға корпоративтік қабілетсіздік түрінде қарайды. Бұл заң құқық бұзушылықтар үшін жауапкершілікті "белсенді" және "енжар" деп бөледі:

1) «белсенді» бұзушылықтарға пара беру және мемлекеттік/шетелдік үкіметтік қызметкерлердің парақорлығы жатады;

2) «енжар» бұзушылықтарға пара алу және коммерциялық ұйымның сыбайлас жемқорлықтың алдын-алуға қабілетсіздігі, яғни сыбайлас жемқорлықтың алдын алу бойынша ұйымда тиісті рәсімдердің болмауы жатады.

8.2 Ұлыбританияның "Парақорлықпен күрес туралы" Заңына сәйкес алаяқтық жағдайларын қарау кезінде мынадай факторлар ескерілмейді:

1) ұйым пара туралы білді ме;

2) параны кім бергені: қызметкер немесе агент - ұйымның мүддесі үшін немесе ұйымның атынан қызметті жүзеге асыратын қызметкер;

3) құқық бұзушылық қай елде орын алды.

8.3 Пара беруге (оның ішінде шетелдік мемлекеттік қызметшілерге) немесе пара алуға байланысты жеке тұлғалар жасаған сыбайлас жемқорлық бұзушылықтары үшін жауапкершілік: 10 жылға дейін бас бостандығынан айыру және/немесе шектеусіз мөлшерде айыппұл салу қарастырылған.

8.4 Ұйымның сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтардың алдын алуға қабілетсіздігіне байланысты заңды тұлғалардың сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтары үшін жауапкершілігі: Ұлыбритания Заңымен айыппұл мөлшері шектелмеген.

9. Сыбайлас жемқорлыққа және алаяқтыққа қарсы процестің кезеңдері

9.1 Бақылау ортасын жетілдіру:

Қоғамда тұрақты негізде қолданыстағы заңнамаға және Қоғамның ішкі нормативтік құжаттарына сәйкес бақылау ортасын жетілдіру бойынша шаралар әзірленеді, оның ішінде:

1) корпоративті алаяқтықтың кез-келген нысандары мен көріністеріне, оның ішінде сыбайлас жемқорлық әрекеттеріне, Қоғамда қабылданған нормалар мен қағидалар туралы және басқа да тәсілдер туралы ақпарат беру арқылы төзімсіз көзқарас қалыптастыру;

- 2) Қоғамда бұзушылықтар туралы хабарлаған адамдарға құпиялылыққа кепілдік беретін кез келген бұзушылықтар мен мүдделер қақтығысы туралы, оның ішінде анонимді ақпараттандыру жүйесін құру;
- 3) мердігерді таңдау және жұмысқа үміткерлерді іріктеу кезінде мұқият тексеру қағидатын іс жүзінде жүзеге асыру;
- 4) сәйкес келмейтін міндеттерді бөлу және оның орындалуының қадағалауын жүзеге асыру;
- 5) тәуекелдерді басқару және ішкі бақылау бойынша, оның ішінде корпоративтік алаяқтық пен сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл бөлігінде қосымша дәріс алу жүйесін жетілдіру;
- 6) Ішкі аудит/тексерулер мен тергеулер жүргізу.

9.2 Корпоративтік алаяқтық пен сыбайлас жемқорлық белгілерін анықтау:

Қоғамның, немесе қоғам кәсіпорнының қызметкері немесе корпоративтік алаяқтықтың, сыбайлас жемқорлықтың немесе бақылау рәсімдерін өзге де бұзудың ықтимал немесе белгілі жағдайының белгілерін байқаған немесе оларға тап болған кез келген үшінші тұлға бұл туралы Қоғамды құпия ақпараттандыру саясатында көзделген арналардың бірі бойынша хабарлауы тиіс:

Қоғамның жоғарыда аталған байланыс арналары арқылы жүгінген кезде Қоғам қызметкері мынадай ақпаратты (Бар болса) көрсетуі қажет:

- 1) Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық жасауға итермелейтін адам, сондай-ақ куәлар немесе сыбайлас жемқорлық немесе алаяқтық құқық бұзушылық жасауға қатысқан басқа адамдар туралы мәліметтер;
- 2) Қоғам қызметкері жасауға бейім болжанған сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтың мәні, оны итермелеу/сендіру әдісі (пара алу, бопсалау, қорқыту, бопсалау, пара ұсыну және т.б.);
- 3) Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықты итермелеген күн және басқа жағдайлар.

Жоғарыда көрсетілген арналар арқылы байланыс жасырын түрде қалдырылуы мүмкін, бірақ егер хабарлаушы қаласа, өзінің тегін, инициалын және/немесе байланыс ақпаратын көрсете алады, осылайша ол егжей-тегжейлерді нақтылау және хабарламаны қарау нәтижелері туралы хабардар болады. Қоғам сыбайлас жемқорлық пен алаяқтық белгілері туралы хабарлаған барлық адамдарға құпиялылыққа кепілдік береді.

9.3 Сыбайлас жемқорлық және алаяқтық белгілері анықталғаннан кейінгі іс-әрекеттер:

Ықтимал корпоративтік алаяқтық, сыбайлас жемқорлық немесе өзге де бұзушылық белгілерінің бар екендігі туралы хабарлама алған Жоғары тұрған басшы, Омбудсмен немесе Комплаенс қызметінің басшысы ықтимал корпоративтік алаяқтық немесе өзге де бұзушылық сипаттамасы бар, бұзушылықтың болжамды кезеңі, бұзушылықты анықтау тәсілі, бұзушылыққа қатысты тұлғалар, нұқсан мөлшері (егер ол белгіленсе), сондай-ақ өз функционалы шеңберінде қолданылған шаралар туралы ақпаратты тізіп, қауіпсіздік Департаменті басшысының атына қызметтік жазба дайындайды.

9.4 Корпоративтік алаяқтық немесе сыбайлас жемқорлық белгілері туралы ақпаратты алдын-ала тексеру:

Комплаенс қызметінің басшысы, қауіпсіздік Департаменті және/немесе Омбудсмен корпоративтік алаяқтық, сыбайлас жемқорлық белгілері немесе бақылау рәсімдерінің өзге де бұзылуы туралы, оның ішінде жұмыс тобын тарта отырып, қызметтік тергеп-тексеруге бастамашылық етудің орындылығын айқындау мақсатында Қоғамда бар байланыс арналары арқылы алынған ақпаратқа алдын ала тексеру жүргізеді.

Алдын ала тексеру алаяқтық, сыбайлас жемқорлық, ұрлық, жетіспеушілік, материалдық құндылықтардың бүлінуі, құпия және инсайдерлік ақпараттың жоғалуы және бақылау рәсімдерін бұзудың өзге де фактілері туралы ақпаратты мынадай көздерден алған жағдайда да басталуы мүмкін:

- Қоғам қызметкерлерінің және/немесе Қоғам кәсіпорындарының қызметтік жазбалары;
- Қоғамның және/немесе Қоғамның кәсіпорындарына жолданған азаматтардың өтініштері мен хаттары;
- мемлекеттік органдардың хабарламалары мен хаттары;
- БАҚ хабарламалары;
- Қаржы-шаруашылық қызметті тексеру, түгендеу, ревизия және т. б. нәтижелері бойынша есептер;
- Қоғамның Ішкі аудит қызметінің тексеру есептері;
- басқа материалдар немесе құжаттар.

Хабарламаларды алдын ала тексеру барысында бұзушылықтың негізгі мән-жайлары, оның ішінде бұзушылық белгілерінің болуы немесе болмауы, оның негізгі элементтері және залалдың болуы анықталады. Қызметтік тексеру жүргізудің орындылығы анықталған жағдайда Омбудсмен, Комплаенс қызметінің басшысы не Қоғам қауіпсіздігі Департаментінің басшысы қызметтік тексеру жүргізудің қажеттігі туралы Қоғам басқармасының төрағасын хабардар етеді.

9.5 Корпоративтік алаяқтық пен сыбайлас жемқорлыққа қатысты ішкі тергеу:

Корпоративтік алаяқтық пен сыбайлас жемқорлыққа қатысты қызметтік тергеуді Қоғамның ішкі ережелерінде белгіленген тәртіппен Қоғам Басқарма Төрағасының бұйрығымен тағайындалған комиссия жүзеге асырады.

Қызметтік тергеудің нәтижелері Басқарма төрағасына ұсынылады. Егер сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық белгілері болса, Қоғам тиісті материалдарды Қазақстан Республикасының құқық қорғау органдарына беріледі.

Сондай-ақ, қызметтік тергеу нәтижелері анықталған сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық (оның ішінде корпоративтік алаяқтық) тікелей немесе атқарушы орган мүшелерінің қатысуымен жасалған жағдайларда Басқарма төрағасы немесе Комплаенс қызметі Директорлар кеңесінің қарауына енгізеді.

9.6 Залалды өтеу және қылмыстық жауапкершілікке тарту:

Қоғамға және (немесе) Қоғам кәсіпорнына келтірілген материалдық залалды өтеу және кінәлі адамды жауапкершілікке тарту қолданыстағы заңда белгіленген тәртіппен жүзеге асырылады.

9.7 Корпоративтік алаяқтықтың және/немесе сыбайлас жемқорлықтың алдын алу бойынша ұсыныстар әзірлеу:

Қызметтік тергеу нәтижелері бойынша Қоғамның қауіпсіздік Департаментінің бастығы Ішкі аудит қызметімен бірге ішкі бақылау жүйесін жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлейді. Қажет болса, қауіпсіздік Департаментінің және/немесе Ішкі аудит қызметінің басшысы болашақта корпоративті алаяқтық және/немесе сыбайлас жемқорлықтың қайталану мүмкіндігін болдырмау мақсатында дайындалған ұсынымдар негізінде ішкі нормативтік құжаттарға түзетулер енгізуді бастайды.

9.8 Бақылау және аудит:

Қоғам ішкі бақылау жүйесінің, атап айтқанда бухгалтерлік есеп пен басқарушылық есеп жүйелерінің, сонымен қатар комплаенс жүйесінің тиімділігін үнемі бағаланып отырылуын қадағалайды.

10. Жауапкершілік және өкілеттілік

10.1 Қоғамның барлық лауазымды тұлғалары мен қызметкерлеріне сыбайлас жемқорлық пен алаяқтыққа қарсы іс-қимыл бойынша тікелей дербес міндет жүктеледі.

10.2 Қоғамның құрылымдық бөлімшесінің басшысына оның құрылымдық бөлімшесі қызметкерлерінің сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманы және осы Саясаттың ережелерін сақтауын қамтамасыз ету үшін қажетті шараларды қабылдау міндеті де жүктеледі.

10.3 Қоғамның лауазымды адамдары мен қызметкерлеріне, Қоғам атынан немесе оның мүддесінде тікелей немесе жанама түрде, жеке өзі немесе қандай да бір делдалдық арқылы әрекет ететін өзге адамдарға қандай да бір елде бизнес жүргізу практикасына қарамастан сыбайлас жемқорлық және алаяқтық әрекеттерге қатысуға тыйым салынады.

10.4 Қоғам басшылығы корпоративтік алаяқтық пен сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл шараларын қолдайды, атап айтқанда:

- активтердің сақталуын қамтамасыз етуге және ішкі бақылау жүйесін жетілдіруге байланысты қажетті шараларды жүзеге асырылуын;
- корпоративтік алаяқтық және/немесе сыбайлас жемқорлық белгілеріне уақтылы тексеру жүргізілуін;
- Қоғамның және/немесе оның кәсіпорындарының қызметкерлерін, егер олардың қызметінде жол берілген бұзушылықтар корпоративтік алаяқтық немесе сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасауға әкеп соқса, жауапкершілікке тарту бойынша қажетті шараларды қабылдауды қамтамасыз етілуін.

10.5 Қоғамның басшылары мен қызметкерлері алаяқтық және/немесе сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін тұрақты негізде анықтайды және бағалайды, өз жауапкершілігі аймағында (бизнес-процестер) алаяқтық және/немесе сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін барынша азайту жөніндегі іс-шараларды әзірлейді және орындайды. Осы мақсатта олар міндеттері:

- ішкі бақылау жүйесінің тиімді жұмысын қамтамасыз ету;
- корпоративтік алаяқтық және/немесе сыбайлас жемқорлық тұрғысынан осал процестер мен процедураларды анықтау;
- алдын-ала тексеруді және/немесе қызметтік тергеуді жүргізетін қызметкерлерге/комиссияға сұралған материалдарды уақтылы ұсыну немесе үй-жайларға/ғимараттарға кіру арқылы көмек көрсету;
- корпоративті алаяқтық және/немесе сыбайлас жемқорлықтың барлық белгілері немесе оларды жауапкершілік шеңберінде жасауға тырысу туралы Қоғамның қауіпсіздік департаментіне жедел хабарлау.

10.6 Өз іс – әрекеттерінің заңдылығына және олардың осы Саясаттың ережелеріне сәйкестігіне күмән туындаған жағдайда, Қоғам қызметкері осы мәселе бойынша тікелей басшымен немесе корпоративтік этиканы сақтауға жауапты Қоғам қызметкері-омбудсменмен кеңескен жөн.

10.7 Осы Саясаттың ережелерін бұзуға кінәлі тұлғалар Қазақстан Республикасының заңнамасында және өзге де қолданыстағы заңнамада көзделген тәртіппен және негіздер бойынша тәртіптік, әкімшілік, азаматтық-құқықтық немесе қылмыстық жауапкершілікке тартылуы мүмкін.

1 Қосымша
«Қазатөнеркәсіп» ҰАК» АҚ-ның
Сыбайлас жемқорлыққа және алаяқтыққа
қарсы іс-қимыл саясатына»

«Қазатөнеркәсіп» ҰАК» АҚ-ның Сыбайлас жемқорлыққа қарсы стандарты»

1. «Қазатөнеркәсіп» ҰАК» АҚ (бұдан әрі - Қоғам) сыбайлас жемқорлыққа қарсы стандарты «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 10-бабы 2-тармағына сәйкес әзірленді.

2. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы стандарт Қоғамның қызметкерлері үшін қызметтік функцияларын орындау кезіндегі мінез-құлық үшін құндылық және моральдық сыбайлас жемқорлыққа қарсы нұсқаулар жүйесін құру арқылы Қоғамдағы сыбайлас жемқорлықтың кез-келген көріністеріне төзбеушілік атмосферасына қол жеткізуге бағытталған.

3. Қоғамдық қатынастар саласының атауы: пайдалы қазбалар мен олардан өнім алу, өңдеу және сату.

4. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы стандарттардың принциптері:

1) Заңдылық;

2) Ашықтық;

3) Әдеп;

4) жеке және заңды тұлғалардың құқықтары мен заңды мүдделерін құрметтеу және оларды сыбайлас жемқорлықтан қорғау;

5) Мүдделер қақтығысына жол белмеу.

5. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы стандарттар Қоғам қызметкерлерінің мінез-құлқының келесі нормаларын анықтайды:

1) Заңдылық қағидасын, Қазақстан Республикасының Конституциясының, заңдарының және басқа да нормативтік құқықтық актілерінің талаптарын және Қоғамның қызметіне қолданылатын басқа елдердің заңнамаларын басшылыққа алуға, сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманы қатаң сақтауға;

2) Жеке және заңды тұлғалардың құқықтарының, бостандықтары мен заңды мүдделерінің сақталуын және қорғалуын қамтамасыз етеді;

3) Қоғамның беделін түсіретін іс-әрекеттердің жасалуына жол бермеу;

4) Мүдделер қақтығысы, қызметтік міндеттерді орындаудағы жеке мүдделер, сыбайластық мінез-құлыққа шақыру және сыйлықтар ұсыну жайлы тікелей басшысына немесе Комплаенс қызметіне есеп беру;

5) Қызметтік міндеттерін орындау барысында жеке және (немесе) пайдакүнемдік мүдделерді басшылыққа алмау;

6) Әріптестер мен басшылармен қарым-қатынастар кезінде объективті қызметтік шешім қабылдауға әсер етуі мүмкін, белгіленген тәртіпті бұзатын орынсыз өтініштермен жүгінуден аулақ болу;

7) Басқа қызметкерлерді сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық жасауға көндірмеңіз және мұндай әрекеттерді рұсат етпеңіз;

8) Қызметтік өкілеттіктерді орындауға байланысты мүдделер қақтығысына әкелуі мүмкін сыйлықтарды қабылдамаңыз;

9) таратуға жатпайтын қызметтік немесе өзге ақпаратты мүліктік және мүліктік емес жеңілдіктер мен артықшылықтарды алу мақсатында пайдаланбаңыз;

10) Егер лауазым жақын туыстық және отбасылық қатынастардағы адамдарға (*ата-анасы, жұбайы, аға-інілері, ана-сіңлілері, балалары, бала асырап алушылары, асырап*

алынған балалары, жекжаттары (жұбайының (зайыбының) аға-інілері, ана-сіңлілері, ата-аналары мен балалары), атасы, әжесі, немерелері) тікелей бағыныстылыққа немесе бақылауға байланысты болса, оны тағайындаудан бас тарту;

11) Сыбайлас жемқорлықпен күресте, сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарды ашуда белсенді болу;

12) Дереу басшылыққа немесе Комплаенс қызметіне сыбайлас жемқорлықтың белгілі фактілері туралы хабарлау, соның ішінде материалдарды жедел қарау үшін кез-келген ұсынылған жеңілдіктер жасау фактілері жайлы;

13) Егер орындау үшін берілген тапсырманың заңдылығына күмән туса бұл фактіні жазбаша түрде тез арада тікелей басшыға немесе комплаенс Қызметіне хабарлау;

14) Егер тікелей басшының өзінде мүдделер қақтығысы орын алса, жоғары басшылыққа, комплаенс Қызметіне хабарласу немесе құпия ақпараттану саясатында көзделген Қоғамның қол жетімді байланыс арналары мен байланыс құралдарын пайдалану;

15) Әріптестерден сыбайлас жемқорлыққа қарсы жоғары мәдениетті сақтауды қолдау және талап ету;

16) Ықтимал мүдделер қақтығысы, сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар мен олардың салдары, себептері мен жағдайларын жою бойынша шаралар қабылдау;

17) Табыс табуға байланысты кәсіпкерлік және (немесе) өзге де қызметті біреуге жүзеге асыруға көмек көрсетуден аулақ болу;

18) Үшінші тұлғалардың мүдделерін білдіруден немесе лобби жасаудан, сондай-ақ олардың атынан шаралар қабылдаудан аулақ болу;

19) Ресми емес мақсаттарда материалдық-техникалық, қаржылық және ақпараттық қамтамасыз ету құралдарын, сондай-ақ өзге де мемлекеттік мүлік пен қызметтік ақпаратты пайдалану.

6. Барлық деңгейдегі басшыларға қарамағындағы қызметкерлермен қарым-қатынаста келесі шарттар талап етіледі:

1) Кадрларды туыстық, жерлестік және жеке адалдық негізінде іріктеу және орналастыру жағдайларын болдырмауға, меритократия қағидаларын сақтауды қамтамасыз ету;

2) Қарамағындағы қызметкерлердің қызметтік өкілеттіктерінің міндеттері мен көлемін дәл анықтау;

3) Қарамағындағы қызметкерлер арасында жұмыс жүктемесінің біркелкі бөлінуіне жол бермеу;

4) Қызметкерлердің қызметін бағалау кезінде, сондай-ақ көтермелеу мен айыппұлдарды қолдануда әділдік пен объективтілік таныту;

5) Қызметкерлерге қызметтік міндеттерінің шеңберінен тыс, сондай-ақ заңға қайшы келетін бұйрықтар бермеу;

6) Қызметтік міндеттердің шеңберінен тыс мәселелерді шешу кезінде қарамағындағы қызметкерлердің қызметіне ықпал ету үшін қызметтік жағдайды пайдалану;

7) Қарамағындағы қызметкерлерді сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық жасауға мәжбүрлеу;

8) Қарамағындағылар мен басқа қызметкерлердің сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманы бұзу фактілерінің алдын алу және жол бермеу;

9) Қарамақтағы қызметкердің қызметтік міндеттерін орындау барысында туындаған мүдделер қақтығысын уақытылы шешу және кешенді шаралар қабылдау;

10) Сыбайлас жемқорлықтың алдын алу бойынша кешенді шаралар қабылдау;

11) Қарамағындағы қызметкерлердің сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасауға себептер мен жағдайлар туындауына жол бермеу;

Рев. № 1	2019 ж. «__»	К 02 __ АВ	
----------	--------------	------------	--

12) Қарамағындағы қызметкерлерге бейресми немесе жеке тапсырмалар бермеу;

13) Қарамағындағы қызметкерлерге мінсіз мінез-құлқымен үлгі көрсету.

7. Барлық деңгейдегі басшылар осы сыбайлас жемқорлыққа қарсы стандарттың сақталуын қамтамасыз етеді және олардың қызметкерлері арасында сыбайлас жемқорлыққа қарсы жұмысты ұйымдастырады.

2 Қосымша
«Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ-ның
Сыбайлас жемқорлыққа және алаяқтыққа
қарсы іс-қимыл саясатына»

Корпоративтік алаяқтық пен сыбайлас жемқорлықтың мысалдары

Корпоративтік алаяқтықтың келесі мысалдары халықаралық және қазақстандық тәжірибеге негізделген. Сонымен қатар, корпоративтік алаяқтық жағдайлары үшін олардың әрекеттері нәтижесінде «Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ қызметкерлері жауапты екендігі түсінікті. «Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ қызметкерлеріне еншілес ұйымдар, тәуелді ұйымдар, үшінші тұлғалармен бұрмаланған немесе дұрыс емес мәліметтерге негізделген қателіктерге біле тұра (қасақана) жол берген жағдайларда, корпоративтік алаяқтық белгілері бар мұндай әрекеттерге сәйкесінше, еншілес ұйымдар, тәуелді ұйымдар және үшінші тұлғалардың қызметкерлері жауапкершілікке тартылады.

Инвестициялық қызмет:

- тиісті негіздемелер мен келісімдерсіз немесе жалған негіздемелер мен мақұлдамаларсыз Қоғамның қызметіне пайдалы әсер етпейтін Қоғам қызметімен байланысты емес инвестицияларды (жобаларды) қаржыландыру (Қоғамның қажеттіліктері негізінде уәкілетті алқалық орган жүзеге асыруға мақұлдаған жобаларды қоспағанда);

- тиісті негіздемесіз және жалған негіздемен және мақұлдасыз инвестициялық қызметке бөлінген қаражатты мақсатсыз пайдалану;

- қол жеткізілген экономикалық тиімділік туралы мәліметтерді инвестициядан бұрмалау және т.б.

Қаржылық есептілікті қасақана бұрмалау:

- жалған активтерді, шығыстарды, түсімдерді, міндеттемелерді көрсету немесе оларды жасыру;

- негіздемесі жоқ шығындарды капиталдандыру;

- активтерді бағалаумен және бағалау көрсеткіштерімен, резервтермен (негізгі құралдар, күрделі салымдар, қаржылық салымдар, қорлар және т. б.), манипуляциялар жасау;

- есепті кезеңнің фактілерін басқа кезеңде көрсету;

- қаржылық нәтижелер, мүліктің жай-күйі, ақша қаражатының қозғалысы, қаржылық есептілікке түсіндірмелердегі шаруашылық өмірдің өзге де фактілері туралы ақпаратты тиісінше ашпау және т. б.

Сатып алу:

- тауарлар, жұмыстар немесе қызметтер жеке мақсаттар үшін немесе белгілі бір жеткізушіден қандай да бір пайда алу үшін тапсырыс берілуі;

- тауарлар, жұмыстар немесе қызметтер сатып алуды ұйымдастырудың тиісті процедурасын айналып өтіп, жақын адамға немесе туысына тиесілі контрагенттен тапсырыс берілуі;

- тауарлар, жұмыстар немесе қызметтер бір көзден сатып алу кезінде (орта нарықтық бағаларды анықтауға мүмкіндік беретін құрал болған кезде) орташа нарықтық бағадан едәуір асатын бағалар бойынша (30% және одан көп) тапсырыс берілуі;

- үшінші тарап кеңесшісі шартта жазылғаннан басқа жұмысты орындауы;

- үшінші тарап ұйымы сатып алу кезінде жалған кәсіпорын болып табылуы, бұл сот шешімі негізінде дәлелденуі, оның ішінде оффшорлық юрисдикцияда тіркелген ұйымдар және т. б.;

- шотта көрсетілгендермен салыстырғанда тауарлардың аз санын кіріске алу, бірақ толық соманы төлеу;

- тапсырыс берілмеген жалған шоттарды жасау немесе ұсыну;
- сатып алу рәсімдерін жүргізудегі бұзушылықтар;
- Шартта көзделмеген жұмысқа/қызметке тапсырыстар;
- қызметтердің жалпы және анық емес сипаттамасын ғана қамтитын «консультациялық қызметтер көрсетуге» арналған шарттар.

Қызметтерге, жұмыстарға ақы төлеуге өтінімдер:

- көрсетілмеген қызметтер, жұмыстар үшін;
- іс жүзінде көрсетілгеннен гөрі көрсетілетін қызметтердің, жұмыстардың үлкен көлемі үшін;
- Қоғам төлеген немесе көрсеткен қызметтерді, жұмыстарды үшінші тұлғалардан қайта сатып алу;
- сыртқы агенттерге немесе консультанттарға артық комиссия (20% және одан көп);
- үшінші тарап ұйымы қызмет, жұмыс және т.б. көрсетілетін қызметтердің орындалған жеріне қарамастан басқа юрисдикциядағы банктік шоттарға төлем жасауды сұрауы.

Мүлік және активтер:

- Қоғамның және/немесе Қоғам кәсіпорындарының активтерін (негізгі құралдар, бағалы қағаздар (туынды қаржы құралдары), мүліктік құқықтар және т.б.) мақсатсыз пайдалану және (немесе) ұрлау;
- Қоғамның және/немесе Қоғамның активтерін пайдакүнемдік мақсатта пайдалану (теріс пайдалану) және т.б.

Касса және ақшалай түсімдер:

- тиісті құжаттарсыз ақша қабылдау;
- ақша қаражатын ұрлауды жасыру үшін құжаттарды түзету және т.б.

Жалақы:

- ақшалай қаражы төлеу кезінде ақтау құжаттарына енгізілген жалған қызметкерлер үшін ақшалай қаражат алу;
- жұмыс істеген сағаттарды қайта өңдеу үшін қосымша ақы алу үшін қандай да бір негіздерсіз асыра бағалау;
- еңбек шартында көзделмеген Қоғам және/немесе Қоғам кәсіпорны төлейтін жұмыс уақытында басқа ұйымда қоса атқаратын жұмысты орындау;
- Қоғам және/немесе оның кәсіпорны төлейтін, еңбек шартында көзделмеген жұмыс уақыты үшін басқа ұйымнан ақы алу және т.б.

Иссапарларға арналған аванстық есептер:

- жүзеге асырылмаған иссапарлардың шығындарын өтеуге сұрау салу;
- қызметтік тапсырмада қарастырылмаған сапар шығындарын өтеу және т.б.

Өзге де аванстық есептер:

- өкілдік шығыстарды өтеуге арналған төмендетілген, жоғарылатылған немесе жалған өтінімдер;
- үшінші тарап төлеген шығындарды өтеуге өтініш беру;
- Қоғамның немесе Қоғам кәсіпорнының жергілікті нормативтік құжаттарында көзделмеген, сондай-ақ Қоғамның немесе Қоғам кәсіпорны Басқарма Төрағасының нұсқаулары болмаған кездегі шығыстарды экономикалық негізсіз өтеу және т.б.

Мүдделер қақтығысы:

- қызметкердің, оның жақын адамының және (немесе) туысының Қоғамның немесе оның кәсіпорнының бәсекелес-ұйымында немесе контрагентінде, Қоғамның немесе оның кәсіпорнының өнім берушісінде немесе тапсырыс берушісінде жұмыс істеуі;
- қызметкердің, оның жақын адамының және (немесе) туысының, оның ішінде Қоғамның мүдделеріне нұқсан келтіруі мүмкін Қоғамдағы немесе Қоғамдағы лауазымға ұқсас лауазымға қоса атқаратын жұмысы;
- тікелей немесе жанама басқарудағы немесе жақын адамның және (немесе) туыстың меншігіндегі (тікелей немесе жанама) контрагентпен келісімшарт жасасу;
- үшінші тарап ұйымы Қоғамның немесе кәсіпорынның қызметкерімен байланысты;
- үшінші тарап ұйымы тек Қоғам қызметкерінің, Қоғам кәсіпорнының және т.б. нұсқауы немесе талабы бойынша ғана мәмілеге қатысушы болды;
- қызметкердің, оның жақын адамының және (немесе) туысының контрагентте, Қоғамның контрагентіне және (немесе) аталған адамның мүлкіне қатысты не бәсекелес ұйымда, Қоғамның бәсекелес ұйымына, оның еншілес Қоғамына және (немесе) олардың мүлкіне қатысты пайдың, жарнаның, салымның, жарғылық капиталға қатысу үлесінің, бағалы қағаздардың және өзге де құқықтардың (бағалы қағаздарға (туынды қаржы құралдарына) арналған опциондарды, мүлікті, құқықтарды қоса алғанда) белгілі бір мөлшерімен тікелей немесе жанама қатынасы;
- құқық бұзушылықты анықтаған Қоғамның немесе Қоғам кәсіпорнының қызметкерінде онымен іскерлік қарым-қатынастардың болуы салдарынан қызметкер, контрагент өкілі жасаған теріс пайдаланулар туралы ақпаратты жасыру;
- Қоғамға, Қоғам кәсіпорнына жұмысқа қабылдау немесе Қоғам қызметкерінің, Қоғам кәсіпорнының жақын адамдарына және (немесе) туыстарына оларда талап етілетін құзыреттер болмаған кезде немесе неғұрлым білікті кандидаттарға нұқсан келтіре отырып артықшылықтар белгілеу.

Қайырымдылық, демеушілік:

- қайырымдылық түрінде қаражатты пайдалану туралы кейінгі есептерсіз аудару;
- мемлекеттік қызметшілердің демеушілік және қайырымдылық түріндегі заңсыз шешімдері үшін төлемдер;
- игілік алушының қызметі қайырымдылық жасаушының басым мақсаттарымен байланысты емес;
- негізделген экономикалық әсерсіз демеушілік және т.б.